

№10

середа, 14 серпня 2002 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Ме туменге скірі... Я вам пишу...

Чимало листів, які надходять у "Романі Яг", починаються з винесених у заголовок слів. Надходять вони з різних міст України. Знайда Миколаївна Архіпова з міста Балта Одеської області зараз нездухає, але, як знається, отриманий нею номер газети змушує відгукнутися на деякі публікації, підтримати їх авторів. Та й пропонує деякі теми, які ближчим часом необхідно по порушити на шпальтах газети. "Я неодмінно зроблю перекладку на газету "Романі Яг", по-

кори працюватимуть не лише в Ужгороді, але й Львові, Дніпропетровську, Чернівці та інших містах. Їх кореспонденції, відрядження за листами читачів ви постійно зустрічатимете у газеті. А ваші листи, дорогі читачі, будуть для нас доброю підмогою у нелегкій журналістській роботі.

У минулому номері "Романі Яг" ми запросили у статті "Вогонь в одежі слова" журналістів різних видань, авторів, позаштатних дописувачів, просто небайдужих людей,

ре, що є свобода слова, - диліться Рудольф Калманович. - Сьогодні журналісти пишуть про багато тем, які були ще недавно закриті. Рومی табору з інтересом читають свою газету "Романі Яг". Я сам привожу з Ужгорода і роздаю газети не лише мешканцям табору, але й наведуся в мілцію, міськвиконком, різні організації та служби. Прошу звернути увагу на ті чи інші публікації. Якщо гідяться про ромів і публікації гострі, то прошу вжити заходів і повідомити про це редакцію. Люди хочуть, щоб журналісти писали правду, не ховалися за різними псевдонімами. А читаю я, окрім "Романі Яг", інші видання і мене болить, коли принижують гідність мого народу".

Гадається, ви, дорогі читачі, звернете увагу й на огляд преси, підготовлений власкором "Романі Яг" Юрієм Лукашевським з м.Кіровограда "Не про "цілюще зілля" розповідайте". Він аналізує цілий ряд публікацій місцевих видань, які пишуть не про життя ромів, а вихоплюють з потоку життя окремі факти тільки про наркоманів чи про "цілюще зілля", не бачачи за цими фактами справжніх проблем ромських громад, окремих родин тощо.

Найнещодавніші листи приносить пошта. Отримуюмо навіть із місць позбавлення волі, як от лист від Георгія Стана з Одеської виправно-трудової колонії. І це добре, що засуджений роздумує над своєю долею, застерігає від небачних вчинків молодих людей. Отже, журналістів нашої редакції побільшало. Газета буде різноманітнішою, цікавішою, відображатиме життя ромів різних регіонів нашої держави, подаватиме більш широкую інформацію.

Серед проблем, які поставили перед редакційним колективом, - перекладка. Про її початок оголошено у попередньому номері газети. Поспішайте перекладати.

"Романі Яг" збрала своїх власних кореспондентів, які працюватимуть у різних регіонах нашої держави

бесіду з сусідами, знайомими, розкажу їм про це цікаве видання. Думаю, вони теж, ознайомившись, перекладатимуть його. Треба, щоб газета для ромів, про ромів, досі єдина в Україні, жила. Поділюся з вами своїми планами. Хочу організувати в місті Балта ромський осередок. У нас дуже багато інвалідів, людей, які бажали б мати вашу інформацію. Я у житті пройшла 42 школи. Мої рідні переїжджали з місця на місце. А кожне нове село чи місто - то нові люди, нові враження. Вчишся, збагачуєшся досвідом, знаннями. Була б рада не лише я, але й інші рومی Балти, коли б редакція відрядила до нас свого кореспондента, щоб розказав про наше життя, наші проблеми."

Шановна Знайда Миколаївно! Відповімо вам: у нашій газеті штатно працюватиме журналіст з Одеси, який неодмінно запланує собі і поїздку у ваше місто.

Скажемо нашим читачам ось що: у першій декаді липня в Ужгороді, де знаходиться офіс редакції, відбулася робоча зустріч журналістів, які працюють у "Романі Яг", із тими колегами, які поповнять редакційний колектив. Наші влас-

продовжити розмову про проблему свободи слова, нашу пресу, необхідність створювати власні цінності, журналістику молоді держави, журналістську етику, майбутність тощо. Надійшли вже перші статті, відгуки. Сьогодні музикант з 30-річним стажем Наці Пал ділиться думками про висвітлення життя ромів Ужгорода у обласній громадсько-політичній газеті "Закарпатська правда".

Старийшина серед ромських бривів Рудольф Салко (в його таборі у м.Чопі проживає понад півтори тисячі мешканців) теж відгукнувся на цей матеріал. "Доб-

Група журналістів у ромському таборі смт В.Березний

ШКІЛЬНЕ ЛІТО

Дошако, циніне Веселе, гомінке

Відпочинок дітей літнього сезону стає великою проблемою для більшості ромських сімей.

Зрозуміло, не хочеться, аби дітки цілими днями сиділи в чотирьох стінах, тим більше пропадали бозна де.

Аби з'ясувати, як зараз ромська молодь може проводити своє дозвілля, ми звернулися до вихователки літнього табору ЗОШ №20 Наталії Вікторівни Євгелевської.

- На сьогодні, - сказала п. Євгелевська, - питанню дозвілля та відпочинку молоді намагаються приділяти якомога більше уваги. Зрозуміло, для цього потрібні значні кошти.

Ромські діти мають можливість відпочивати в гімназії та в ЗОШ №20.

У ЗОШ №20 для всіх дітей визначено педагогів, котрі дивляться за дітьми і ведуть виховну роботу. Ромським дітям дуже цікаво в цьому таборі. Вони граються, навчаються.

Вже побували в ботанічному саду, в театрі, в етнографічному музеї, в Кафедральному соборі, тощо. А також ознайомилися з правилами безпеки та етикету. Харчуються три рази на день, в школі є басейн та тренер. Нещодавно в таборі проходив конкурс малюнків, у якому і ромські діти брали участь. В цьому таборі ромські діти фізично і морально загартовуються.

Єва Чурей,
студентка ІІ курсу
відділення
журналістики УЖНУ

З приводу...

ЕКГ АНГЛА КАВРЕСТЕ... АНДЕ СЕНСАЦІЯ ПАЛО РОМА

ОДИН ПЕРЕД ДРУГИМ... У СЕНСАЦІЯХ ПРО РОМІВ

Не так давно журналіст Василь Зубач повідомив аудиторію довірливих читачів майже на сторінці пригоди, які сталися з ним на кар'єрі, коли купався. Здається, імпорتنі шорти і кроєвки пропали. І хто вкрав? Ясна річ - рومی (газета "Європа-центр").

У номері "Закарпатки" від 18-24 липня ц.р. Василь Зубач сенсаційно підніс нову тему: виявляється, циганська еліта це в основному прибиральники вулиць "з двірницькою мітлою". Перелицювавши з невідомого джерела добрячий екскурс про історію ромів від Марії Терезії і Горті

Міклоша до пікетування Ужгородської міськради, автор змусує грішне з праведним, прикинувши цей народ.

Не встигло висохнути чорнило від гробу на вільну тему "Смаглява еліта з двірницькою мітлою", як молода колежанка пана Василя Мирослава Кочіш теж подала сторінку учнівських вправ на тему: "Живемо, як чорноплікі індійці".

Зуважимо, перед написанням цієї сенсації пані Мирослава вивчала сторінку "Романі Яг", а в табір навадалася, щоби позушатися з людських бід. Продовження теми на стор. 3.

РОМ-ПРЕС

Зустрілися на з'їзді

Київ. Подією в культурному та громадському житті ромів України стало проведення в столиці нашої держави першого з'їзду громад рома. Там була окреслена низка проблем, які потребують негайного вирішення. Йшлося про освіту, безробіття, яке є причиною криміналізації у середовищі ромів.

Відрадно, що з'їзд привернув увагу ЗМІ, зокрема всеукраїнська громадсько-політична газета Міжнародний конгрес "Загода" відзначала про значення роботи круглого столу, проведеного на з'їзді, де було прийнято відповідні пропозиції комплексної програми "Рома України".

На з'їзді піддано сумніву цифру офіційного перепису 1989 року про чисельність ромів України. Лідери багатьох організацій дійшли висновку, що сьогодні в Україні близько 350 тисяч ромів.

Бідність - привід до захворювання

Ужгород. Серед ромів Закарпаття, та й не лише, бідних чимало. Треба сказати, що в Україні загально зростає кількість хворих на туберкульоз. Сотні мешканців ромських таборів Закарпаття мають паличку Коха в організмі. Скажімо, що лише в таборі по вул. Тельмана в обласному центрі таких з-понад 300 жителів - 25 відсотків.

На жаль, статистика стосовно хворих на туберкульоз не вірна. Посудьте самі. За 7 місяців цього року в Мукачеві - другою за кількістю жителів в Закарпатті місті, зареєстровано 32 випадки "свіжого" туберкульозу. Навіть порівняно з минулим роком цей показник виріс на 25 відсотків.

Вивчення ситуації на місцях під час журналістських відряджень показали, що, скажімо, у одному таборі гірського селища Міжгір'я, хворих десятки. У с.Іт' Марії Коври, 1956 року народження, всі 13 чоловік хворі на цю страшну хворобу. Фактично у цьому таборі, за словами брива Володимира Лакатоша, розпочалася справжня епідемія туберкульозу. До цього додамо, обласний відділ охорони здоров'я Закарпатської облдержадміністрації підтвердив таке: 80 відсотків ромських дітей хворіють на туберкульоз.

Чи збудеться прогноз Джорджа Сороса?

Київ. Газета "Українське слово" у номері від 1-7 серпня цього року подала широкі роздуми про те, чи збудеться прогноз Дж.Сороса, відомого фінансиста і мецената щодо втрати долларом третини своєї вартості до кінця цього фінансового року.

11 липня Дж. Сорос провів прес-конференцію з цього питання. Вказувалася головна причина - бухгалтерські махінації, завищення прибутковості підприємств. Пан Сорос вважає, що допущено й політичні прорахунки адміністрацією Буша: бойові дії в Афганістані, вивідки в деяких інших країнах, вороже ставлення до низки провідних арабських країн.

Збільшення військових витрат призведе до виділення великих додаткових коштів (16 млрд. долларів на боротьбу з тероризмом).

Винищувач вправ на голови людей

Львів. Глава державної комісії з розслідувань причин львівської трагедії, секретар Ради національної безпеки і оборони України Євген Марчук вважає, що причина львівської трагедії - халатність. В інтерв'ю українському телеканалу "Інтер" він заявив, що пілоти відступили від графіка, вийшли за межі зони, порушили пілотне завдання.

Комісія зараз працює у багатьох містах, де базуються підрозділи ВПС України.

В авіакатастрофі у Львові загинуло і постраждало чимало людей. На сьогодні 75 осіб знаходяться на стаціонарному лікуванні у медичних закладах.

В Закарпатті - новий прокурор

Ужгород. Закарпатці, в тому числі й ромі, ще пам'ятають про перебування в області молодого прокурора Віктора Кудрявцева. Днями пан Віктор, заступник Генерального прокурора України, представив нового прокурора області. Ним став старший радник юстиції, кандидат юридичних наук Микола Гошовський. Він родом з Івано-Франківщини. Попередній прокурор Андрій Кузьменко призначений заступником прокурора Херсонщини.

Без ромів число в'язнів зменшилося би

Київ. Тільки з початку року на 7 тисяч чоловік збільшилося число тих, хто відбуває покарання. Нині у тюрмах України перебувають 200194 засуджених. На жаль, серед них немало і ромів, які потрапили туди через незнання законів, своїх прав, упередженості правоохоронних органів.

Безробітних серед ромів більше

Ужгород. Закарпатський обласний Центр зайнятості обнародував нові дані про число безробітних у краї. Протягом останніх шести місяців рівень офіційно зареєстрованих безробітних зріс. Станом на 1 липня 2002 року, на обліку перебували 40,2 тисячі безробітних громадян, 84% з них - це жінки та молодь віком до 28 років.

Мізерне число ромів є на обліку служб зайнятості, хоч кількість безробітних серед ромів більше. Причини цьому різні. Найголовніша - ромі не звикли оббивати пороги за різними довідками.

За посаду мера

Ужгород. У боротьбу за посаду мера включилося 15 кандидатів. Серед них знаходимо і таких мешканців міста над Ужем, які виставили свої кандидатури для того, аби лише поборотися. До речі, у списку є і одна жінка. Серед більш-менш таких претендентів, яких списку є і одна жінка. Серед більш-менш таких претендентів, яких списку є і одна жінка. Серед більш-менш таких претендентів, яких списку є і одна жінка. Серед більш-менш таких претендентів, яких списку є і одна жінка.

Вибори мають відбутися 8 вересня цього року. Будемо сподіватися, що новий мер зверне, нарешті, увагу на проблеми ромів, яких в Ужгороді понад 6 тисяч.

Пропонуємо кілька думок ромів про майбуттє однієї з найбільших спільнот Європи.

Ромська етнічна мобілізація

У контексті нової Європи ромські лідери постали перед питанням: оголосити про ромську мобілізацію, тобто об'єднання, або про ромський етнонаціоналізм. Ромська еліта відкрита до згуртування етнічних інтересів та сил, політичних акцій у ліквідації порушень людських та етнічних прав. Бачення шляхів, які є у посткомуністичних країнах і Західній Європі, складається з роботи численних неурядових громадських організацій, поки вони по-новому не прочитають свої культурні джерела і минуле, визначать і обнародують їх: як і де емансипується ромська спільнота. Слід зазначити, що представники подібного об'єднання поки що на роздоріжжі на шляху етнічної мобілізації групи.

Ромська політична еліта: учасники ромської політики

У традиційній ромській спільноті не було інтелектуалів, бо ті, котрі отримували освіту, віддалилися від своєї нації. До того ж не було друкованих видань із досягнень культури. Освіта вважалася, як така, що не дає користі. Все це мало місце через боязнь асиміляції. Багато ромських родин просто не видавали дітей до школи. Давалися знаки вплив чужорідної освіти.

Варто сказати, що ромські інтелектуали сьогодні посилюли свою активність у Європі. Це є результатом обов'язкової освіти, що була започаткована у 50-х роках ХХ ст. у колишніх комуністичних країнах. Завданням лідерів із різноманітних середовищ стало досягнення консенсусу. Йшли вони різними шляхами до нього. Деякі - подібно до діяльності комуністичних партій, - рухалися освітніми шляхами чи релігійними, це в основному молоді активісти. Інші, нова еліта, вихована в школах на прикладі світу, відчувала необхідність у отриманні вищої освіти.

У деяких ромських громадах лідери намагалися втримати владу, поширити її на родину

РОМСЬКИЙ ШЛЯХ У ХХІ СТОЛІТТЯ

Слово про авторів.

Андрей Мірта очолює недержавне громадське об'єднання PER (Project on Ethnic Relation). Працював етнографом, викладачем, науковим співробітником Ягеллонського університету в Кракові. Був головою Товариства ромів Польщі, брав участь у роботі комісії Сейму Національних меншин та етносів. Водночас є віце-президентом групи спеціалістів з питань ромів у Раді Європи. Опублікував ряд актуальних матеріалів про ромів, співавтор книги "Cyganie: Odmienność i nietolerancja" (Warszawa, 1994).

Ніколае Георге є координатором Ромського Навчального Центру (Romani CRISS) в Румунії і членом Ради Етнічної Загоди. Виконував обов'язки віце-президента Міжнародної Ромської Унії. Працює соціологом у Румунській Академії Наук. Опублікував багато актуальних матеріалів про ромів Румунії, Центральної та Східної Європи.

структуру. З'явилися нові типи ромського керівництва. Було в них щось передове, але водно-

ступують партнерами міжнародних інституцій і організацій.

Розмови про ромів: наслідки минулого

Існують певні стереотипні уяви про ромів. Йдеться про їхню мову, культуру, етнічні корені. Звертається увага і на те, що ромі люблять мандрувати, мають погані житлові умови тощо. А звідси випливає, що не завжди зусилля держави сконцентровано на коренях

час багато чого залишалось з традиційних структур. Державне законодавство регулює незлагоду і конфлікти, які неминуче виникають. Створюються умови для об'єднання кількох організацій, які були б прикладом, початком нових об'єднань.

Нові ромські медіа - газети, радіо, телебачення - відіграли і відіграють значну роль у організації свого народу.

Еліта і організації стоять на шляху до дійсно вільної домовленості. Важливе значення має створення об'єднуючої конференції, організації Сінті у 1994 році. Цьому передували різні дискусії, переговори, метою яких було досягнення домовленості щодо стратегії ромської політики на європейській ниві. Події останніх літ свідчать про ефективність об'єднуючої конференції, учасники якої зараз ви-

проблем. У ромів виникають економічні проблеми, що порушують значні інтереси у Середній та Східній Європі. Ромські лідери (голови) просто бояться багатьох нових проблем. Стосовно іншої частини ромів, то вони знаходяться на низьких щабелях соціальної драбини як найнебезпечніша і найбідніша частина суспільства. Коли говорити про ромські організації і нових лідерів, то тут варто сказати, що вони багато в чому допомагають державі і, так би мовити, пригашують чимало проблем.

Мають місце популярні програми. Іхні наслідки - посилення дискримінації.

Андрей Мірта

Ніколае Георге

На світліні: ромські лідери України на І з'їзді ромських громад.

Лист у редакцію

Тепер я вже не грішу

Дорога редакце! Я хочу розказати, як прийшов до Бога, бо, можливо, мій приклад згодиться для інших ромів.

Скоро два роки буде як я прийшов до Ісуса Христа. Доти він не дуже хороший спосіб життя. Це було зв'язано з хворобою на туберкульоз. Я багато випивав, дотому приходив пізно вночі, сварилися з дружиною і нікому в домі не давав спокою. Дійшло до того, що став продавати речі, які купувала для мене дружина. Навіть у крамниці не міг купити хліба, щоб перед тим не випити сто грам.

Мой діти (а їх троє) почали мене боятися, а дружина не поважала. Одного разу до нас навідався пастор Корч. Виявилось, що його запросила дружина.

Прийшли і деякі вірники. Пастор говорив про Бога, про покаяння. Не знаю, що трапилося, але я прислухався до Корчі і вірників, став ходити до церкви, покаявся. Невдовзі сталося диво: я вилі-

кувався від туберкульозу і від випивки. Це Бог показав мені правильний шлях, повернув порядок у сім'ю. Хочу сказати про пастора. Він має свою сім'ю. Але дуже багато часу, зусиль видає вірникам, братам і сестрам. Звертаючись до ромів, скажу: "Якщо Господь змінить таку людину, якою я був, то і вам може допомогти".

Нашій церкві "Живого Бога" всього три роки. Ми молимося у залі благодійної ідальні "Романі Я", бо не маємо свого молитовного дому. Однак віримо, що він буде і просимо кожного фінансово підтримати спорудження церкви.

Ромі! Господь любить і чекає вас!

Мартон Кицо,

житель м.Ужгород

НА ПАЛО "САСТЯРІПНАСКЕ ЧАРА" РОЗПГЕНЕН НЕ ПРО "ЦІЛЮЩЕ ЗІЛЛЯ" РОЗПОВІДАЙТЕ

Мені ніколи не доводилося спеціально рахувати і досліджувати, тим більше аналізувати кількість (і якість) друкованих публікацій в обласних ЗМІ стосовно ромської тематики і проблематики.

Коли зіткнувся з цим впритупі здивуванню і обуренню не було меж.

"Кіровоградська правда", "Народне слово", "Вечірня газета" тощо цього року (напевно і минулого) з невідомою причиною піддають тотальному остракізму матеріали про життя-буття ромських громад і ромів (в наших краях їх поки що називають циганами) взагалі.

Ситуація складається таким чином, що про ромів є лише лапконні повідомлення на кшталт міліцейсько-кримінальної хроніки, яка стисло розповідає, що одна циганка цинічно видурила кошти у довірливої "аборигенки", інша - опісля тривіальної преамбули ("Позолоти ручку") - увела до п'яничного стану потерпілу, і вона віддала їй все наявне добро (це й додому за другою партею збігала). Для "ранобарв'я" повідомляється про затримку чергового наркомана або продавця "цілющого зілля". Вгадайте з одного разу, якої нації ці двоє затриманих.

Щоб не бути голосливим, трохи погортав сторінки "най-продвинутішого" часопису області - всеукраїнського тижневика (російською мовою, 24 сторінки, море реклами), з доволі претензійною назвою - "Україна-центр".

Доброросовно перегорнув усі номери за цей рік. Знизив плечима і дстав підписку за рік мильні. І лише тоді до мене на рещті дійшло (також стосовно

інших вищевказаних обласних ЗМІ) - "Це - система!"

Як не прикро і соромно мені цитувати "творчість" своїх земляків - істина дорочка. Хоч і огидно, а треба. Тим більше, вимальовується досить серйозна тема для подальших роздумів і матеріалів.

Отож, ось які згадки стосовно ромів (циганів) мені пощастило віднайти в "У-Ц"...

№ 44 (21 листопада 2001 р.). Під рубрикою "Опіум для народу" - інформаційне повідомлення "Закрито наркоцех". Нижче розповідається, що у місті Нікополі Дніпропетровської області розкрито великий центр з виготовлення і розповсюдження особливо небезпечних наркотичних засобів. Злочинне угруповання, яке складалося (увага ЮЛ) з осіб циганської національності, використовувало підневільну працю місцевих наркоманів, які виконували всі їхні розпорядження за дозу "ширки". Під час затримання було вилучено 50 кг макової соломки, 45 літрів опію екстракційного, незареєстровану вогнепальну та холодну зброю, великі грошові суми та золото.

№1 (від 4 січня 2002 року). Під вищевказаною "опіумною" рубрикою вміщено замітку "Циганський наркобарон". Йдеться про те, що черкаська міліція припинила діяльність організованого злочинного угруповання, яке займалося виробництвом і реалізацією екстракту опію в Одеській, Дніпропетровській та Миколаївській областях. Організував злочинний бізнес син місцевого (увага №2!) циганського барона, 27-річний Станіслав Разом з помічниками він створив у приватному будинку майстерню, в якій були гідравлічні преси,

фільтровані матеріали, спеціальні емності, газові балони і пальники. Під час обшуку було вилучено 20 кг макової соломки і 700 літрів екстракту опіуму. Від продажу наркотичної сировини банда розраховувала отримати близько одного мільйона гривень прибутку...

№ 22 (31 травня цього року). Матеріал "Еротична атака". В ньому повідомляється, як несподівано закінчилося буденне затримання наркоторговця у Львівській області. Начальник карного розшуку одного з райвідділів отримав інформацію,

творилася на справжню сутічку. Дівчата почали жбурляти в міліціонерів каструлі, поливати їх помями і окропом.

Розгублені офіцери викликали на допомогу свого начальника, однак циганки також вдалися до допоміжних засобів: продовжуючи "обстрип", вони роздагнулися догоса. Останній заспокійливий аргумент - ментам довелося застосувати резиновий кийок. Проте одягатися "стриптизерши" відмовилися, сили до міліцейського УАЗика в чому ненька народила і гордо продефілювали в подібному вигляді до самого

у таборах (і не тільки). Адже поняття публічної дівчини у подібному контексті - вражаючий своєю неправдоподібністю, нонсенс.

Можливо, згаданих дівчат - сумний продукт брудної асиміляції, розпещених звичайв урбаністичного міського середовища? Втім, попри все, кидатися на жінку з кийками...

Інформація щодо ромів...

У № 29 (від 19 липня ц.р.) надруковано кореспонденцію "Іх вже не 23 мільйони" (про скорочення населення Румунії). Коротенько повідомляється, що серед 20 етнічних груп, які проживають у Румунії, зростає чисельність населення спостерігається "тільки серед циган - їх стало за десятирччя на 130 тисяч чоловік більше".

З одного боку можна радити подібному демографічному вибуху румунських ромів з іншого... Ознайомившись із дописом, якийсь не дуже обтяжений інтелектом читач, може здивуватися: "Ти диви. Це й китайців доженуть. Певно, добре їм там живеться. Не те, що нам..."

Ось такі "розполі" публікації про ромів в обласних ЗМІ. А де ж глибокі соціально-проблематичні есе та розвідки про доволі численний ромський ареал Кіровоградщини? На жаль, днем з вогнем.

Напевно, то не є комерційна тематика. Тим більше, для чого псувати "напрацьований" імідж місцевих ромів - зберігачів, розповсюджувачів і покупців наркотичної сировини, злочинних воруток та інших жабраків і проїдисців?

Інформація для роздумів, як сказав би Шпріцль.

Юрій Лукашевський, м.Кіровоград.

Інформація для роздумів

що одна з місцевих (увага №3!) циганських смей заготовила для продажу наркотики. Для перелівки повідомлення було видправлено двох "оперів". У будинку правоохоронці застали на "гарячому" двох молодих циганок: якраз ішов процес обробітку меленої макової соломки. Спроба затримати "наркобаронес" пере-

відділу міліції, що розташований у центрі міста.

Ще раз прочитав "аранжований" мною рядки стосовно останньої інформації і мною заволодів сумнів.

Щось не дуже, м'яко кажучи, наведений компромат пов'язується зі споконвічними традиціями виховання ромських дівчат

Вов кецісардас ві ман Він заторкнув мене теж

У газеті "Закарпатська правда" (від 18-24 липня ц.р.) була надрукована стаття журналіста В.Зубача "Смаглява еліта з двірничкою мітлою".

Мені видається, що свгогляд журналіста вузькопрямований. Очевидно, він сам такий, що бачить у цілому ромському народі не його культуру, традиції, що передавалися з покоління в покоління, не представників його культури, які збагатили скарбницю культури інших країн. Насмикавши деяких історичних прикладів цей пан конструє свою статтю так, що дивується, як редакція, колись найстарішої в краї газети, дає свої сторінки низькопробному опусу Василя Зубача.

Вже сам заголовок "Смаглява еліта з двірничкою мітлою" образливий. Неваже в Ужгороді, в обласному центрі з європейською культурою, так можна писати про ромську інтелігенцію. Не вина, скажімо, ромських музикантів у тому, що через економічні негаразди розпалали колись відомі ромські колективи "Угорські мелодії", різні фольклорні сімейні ансамблі Ляцків, Адамів, Папів, Токарів, Бенків, Шугарів, Патаїв

Щоб кось прожити з надією на кращі дні, талановиті музиканти перебувають різною роботою. І щастям вважають той час, коли можуть взяти у руки музичний інструмент і професійно зіграти народну музику чи світову класику.

У ромів уже давно склалася своя висока еліта, яку ви, пане Зубач, не хочете бачити і чути. В області діють понад десять культурно-просвітних товариств, які об'єднують у своїх рядах і еліту старшого віку, і молодших.

Є у нас і ті, хто уже здобув вищу освіту, і здобуває, навчаючись в Ужгородському національному університеті, Міжрегіональній Академії, інших навчальних закладах. І сьогодні представники нашої еліти змушені працювати і в Москві, і в Будапешті, інших містах.

Вдома, завдяки таким, як ви, пане Зубач, навіть висококваліфіковані ромські музиканти-спеціалісти не можуть знайти працю для своїх умилів рук.

дагів, вихователів, які б прищепили повагу до людей праці - з мітлою вона та праця, чи з пульта комп'ютера. Правду кажуть, до диплома ще треба мати й природний розум, толерантність.

Ви не вперше, пане Василю, "мучите" ромську тематику. Шкода, що бачите ви у ромському народі лише те, що бачите через чорні окуляри. Час би вже зняти їх.

Наці Пап. Музикант з 30-річним стажем.

Один перед другим... у сенсаціях про ромів

Екст. англ. кавресте... анде сенсація пало ромо

13-24 липня 2002 р.

СМАГЛЯВА ЕЛІТА

Віллна тема

З ДВІРНИЧКОЮ МІТЛОЮ

Закарпатська Еліта

Соціо

"ЖИВЕМО, ЯК ЧОРНОПИКИ ІНДІЙЦІ"

В Ужгороді є чотири циганські табори. Два з них, найбільші, - у мікрорайоні Радванка.

Закінчення. Початок на стор 1

Розуміємо, піло. Багато журналістів у відпустках. Отож шукають сенсацій, щоби привернути увагу читачів. Згадав "Закарпатка" подала сторінку журналіста Михайла Папша - любителя смажених ромських котлет, який з газети в газету переписує про Кронуна (сілчача, легенди краю).

Ще один колега Зубача, Папша, Кочіш - Іван Жирош з "Старого замку" - теж почав робити свій бізнес на експлуатації ромської тематики. Благо, трапився жальливий випадок - вбивство рома і можна подати читачеві сенсацію.

Біда матеріалів згаданих авторів у тому, що вони приріджають у ромські табори сфотografувати життя, висмокчати з пальця смажені факти.

– Розкажіть про себе, де живете, яка у вас сім'я.

– Живу в Херсоні, одружений, маю двох дітей, хлопчика 5 років і дівчинку 9 років.

– Хто ваші батьки?

– Батьки мої роми. Батько все життя працював, його всі роми знають, прізвисько в нього було Карахай, ми походимо від прізвиська діда - Каверини. В Україні мене дуже добре знають. Мій дід був артистом, по genaх це все і мені передалося.

– Вам нещодавно присвоєно званням Заслуженого діяча мистецтв України.

– Так, 10 грудня 2001 року був Указ Президента про присвоєння мені звання Заслуженого діяча мистецтв України. На нашому І з'їзді мені вручили нагороду відзнаку.

– На якому музичному інструменті ви граєте?

– За спеціальністю я баяніст. Та граю на фортепіано, гітарі, бас-гітарі, ударних інструментах, на інших естрадних інструментах. Оскільки все життя працюю в ансамблях, то доводилося грати на різноманітних інструментах. Бувало, когось потрібно було підмінити. А починав з художньої самодіяльності, був керівником вокально-інструментального ансамблю. Потім працював в обласній адміністрації управління культури, інспектор по навчальних закладах, по школах, музичні училища області були у моєму віданні.

– Коли ви перший раз взяли баян у руки?

"Директор бігав за мною, щоб накрутити вуха"

Пропонуємо до вашої уваги інтерв'ю, яке було взяте на І з'їзді ромських громад України з Юрієм Миколайовичем Іваненком - директором Херсонської обласної філармонії, головою Херсонського міського Товариства ромів, заслуженим діячем мистецтв України.

– Це дуже цікава історія. Ми жили в державній квартирі. Коли був маленький, то був таким, як всі маленькі діти, розбишакою. Кинув камінь і випадково вціпив в маленьку дівчинку. Це була дочка завуча музичного училища. Він за мною довго бігав, щоб накрутити вуха. Одного разу він мене все-таки впіймав і почав показувати мені ноти, стукати по столі. Від страху я йому застивав, відстукав все, що було треба. В результаті вуха мені він не накрутив, а прийшов до моїх батьків і запропонував їм, аби я вчився грати на баяні. Мій батько подумав, що краще вчитися грати, ніж займатися дурицями. Сусід,

який жив поруч, нарікав на мене, дитинства як такого у мене не було, весь вільний час присвячував музиці, постійно займався. У 6 років по три години займався на баяні. Все життя мріяв вступити в львівське училище і бути льотчиком-випробувачем. Батьки до цього питання підійшли дуже мудро, після закінчення школи я хотів вступити в Симферопольське училище. Але мені пояснили, що туди треба йти після 10 класу, що в мене є можливість закінчити музичне училище, а там музиканти беруть майже без екзаменів. Вчився дуже добре, коли закінчив його (був уже одружений) знову став перед вибором

– йти в армію, чи йти в село відпрацювати. Мені єдиному дали направлення на навчання в Одеську консерваторію, то вирішив піти вчитися, щоб не відпрацювати в колгосп. Коли вступав, був конкурс 20 чоловік на місце, я здолав його, відучився. Ось така історія.

– Скільки ви гастролювали?

– Я не гастролював, не працював в ромських колективах, а створював свої. Серед ромів було дуже важко знайти професіоналів. Самоучки є. Але з ними було дуже важко, був один самоучка, але він не знав навіть нотної грамоти. Довелося мені організувати колективи з росіянами і співати ромські пісні. В основному мене запрошували грати на весілля, ромські пісні були дуже популярні, і я був задіяний. Але росіяни не відчувають ромську музику та колорит, характер творів. А роми відчувають це душею.

– Скільки в Херсоні живе ромів?

– За останньою статистикою нараховується близько 2 тисячі. Але насправді ромів набагато більше. Живуть дуже важко, незважаючи на це, ми при філармонії створили студію, де тра-

диційні твори переробляємо на сучасний лад, аби привернути до нас молодь. Дуже цікавий з того, що молодь вивчає нашу культуру, прилучається до нашої культури.

– Яке ваше хобі?

– Я люблю старі твори (акрапельні) аранжувати на сучасний лад. Таку роботу дуже зацікавлено сприймають, особливо молодь. Усе своє життя мріяв зробити компакт із старих творів на сучасний лад, і створити музичний багатосерійний фільм, можна серія хвилини на 4, аби був без речитатива, тільки музичний. Щоб там відобразилася вся наша культура. У мене є навіть сценарій. На знаю, коли це відбудеться. Треба мати трохи часу і фінанси.

– Як ви вважаєте, наш з'їзд вдалий чи ні?

– Те, що ми приїхали сюди всі, то він вже вдалий. Який буде результат - побачимо далі. Навіть, якщо результат буде не дуже втішний, то все одно це результат. Тільки сам факт, що ми приїхали сюди, - означає, що ми вже хочемо працювати, ми вже виростили для того, щоб об'єднано працювати. Це вже позитивний результат. Я вважаю, що з'їзд вдалий.

Розмову вів
Лаздар Адам

Роми здавна населяли Харківщину. Українці настільки звикли до цього сусідства, що вважають їхню присутність цілком природною. Однак для слобожанців роми й досі залишаються загадковим народом. Чимось незрозумілим і екзотичним. Із рідкого відмінника від українського типом поведінки, мовою, мистецтвом.

Хоча на Харківщині не має хочівих представників цієї нації - вони ведуть осле життя - помітною є певна ізольованість ромів від українського суспільства. Важко стверджувати, що саме призвело до такого становища. Можливо, його спричинило відсутність чіткого державного законодавства щодо національних меншин, яке гарантує громадські права і соціальний захист, або ж це сталося внаслідок традиційного супротиву ромів усім законам і правилам, крім тих, що діють у їхній власній громаді, та через небажання вступати у будь-які об'єднання. Однак як за часів СРСР, так і з появою незалежної української держави суспільство констатувало

РОМІВ СЛОБОЖАНЩИНИ ЄДНАЄ ОБЛАСНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР "АМЕ РОМА"

ло відсутність ромських громадсько-політичних та культурно-просвітницьких об'єднань. Отже, порівняно з іншими національними меншинами, роми залишилися найбільш позбавлені цього етнічною групою. Кілька років тому стан справ у ромському середовищі почав змінюватися на краще - роми самі взяли вирішувати свої проблеми шляхом утворення громадських організацій.

На сьогодні на слобожанській Харківщині офіційно зареєстровано три ромські об'єднання. Небагато, але нещодавно годі було й думати навіть про це. Найбільш дієвою, наслідки праці якої дійсно помітні в громадському житті регіону, є обласний культурний Центр "Аме рома". До його складу входять відомий театр ромської пісні й танцю "Очі чорні" та дитяча школа-студія.

Метою Центру, який засновано 1999 року, є розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності ромської національної меншини Харківщини. На чолі з Олександром і Людмилою Карафетовими організація сприяє розробці та реалізації програм відродження і розвитку освіти ромів Слобожанщини, зростанню національної самодомості, відродженню мови, культури, історичних традицій, звичаїв. Для цього керівники

"Аме рома" залучають до співпраці спеціалістів у сфері культури національних меншин. Власне, Карафетовим з дитинства знайоме ромське мистецтво. Вони професійні артисти з великим сценічним досвідом, яким є що передати молодшому поколінню ромів.

Центр проводить активну навчально-виховну роботу. Олександр і Людмила мають кілька вищих освіт, дипломовані кількома навчальними закладами Харкова. Своім прикладом Карафетови заохочують вихованців до навчання. Батьки тих ромських дітей, котрі відвідують школу-студію "Аме рома", завжди підтримують освітні ініціативи своїх чад, але є й такі, що вважають здобуті навички письма й люблять достатньою підставою для припинення навчання дітей. Тоді Карафетовим доводиться пояснювати, що неосвіченість, брак знань й виховання пряма стежка до світу криміналу та

жебракства. А їх дитина варта кращої долі.

У студії діти вивчають досвід розвитку культури ромів у Великобританії, Іспанії, Франції, не забувають і рідний край. Адже самі беруть активну участь у формуванні ромської еліти Харківщини. Вихованці Карафетових постійно гастролюють. За плечима маленьких артистів сотні благодійних концертів, яскраві виступи на професійній сцені Харківщини. Вони - переможці численних конкурсів, учасники багатьох мистецьких заходів міста й області.

Олександр і Людмила плаканою юні таланти. Керівники Центру вважають, що наполеглива праця завжди варта винагороди. Тож веселі свята для вихованців Карафетових не є рідкістю, а за підтримки підприємств, влади міста й області ромські діти отримують пукати у літні табори відпочинку.

Керівники Центру захищають

інтереси і старшого покоління ромів. Вони допомагають отримати матеріальну компенсацію та гуманітарну допомогу від міжнародних організацій жертвам Голокосту, консультують їх щодо питань працевлаштування та соціального забезпечення. До Карафетових звертаються за допомогою, за доброю порадою, обнадійливим словом.

У Людмили та Олександра багато планів щодо розвитку організації. Але брак коштів дається взнаки. Більшість заходів потребують значних матеріальних витрат. Карафетови просять підтримки у спонсорів, меценатів, влади міста. Це дає свої результати, але не в потрібному обсязі. Тож почасті керівники витрачають власні гроші на купівлю інструментів, костюмів та інших речей, що необхідні для виступів театру. Карафетови сподіваються, що згодом становище зміниться на краще. На це є причини: ось нещодавно Фонд "Відродження" в рамках програми "Роми України" матеріально підтримав кількох студентів Харківського обласного культурного Центру "Аме рома"; на розгляд знаходиться проект на дитячу студію.

Ті, хто хоча б раз спілкувався з Олександром і Людмилою, відзначають неабиякий оптимізм, щирість, любов до життя. Той настрій передається і їх вихованцям.

"Разом ми сильні", - говорять керівники "Аме рома". - Разом легко долати негаразди".

Яна Захарова,
м.Харків

Трін джівіпнаске історії

Три доли

О шейро ла династіяко - раї Ірина
Глава династії - пані Ірина

Ірина Іванівна Тирпак, як виявилось, жінка ділова. Наше спізнення на півгодини викликало те, що вона спокійніснько спакувала у валізки свій товар і подалась у райцентр Перечин. Коли порозмовлявши з її невісткою Любою Тирпак та онукою Ритою, таки дісталися робочого "п'ятачка" пані Ірини, то побачили її у жіночому гурті.

Забігаючи наперед скажемо, що торгує голова династії "товаром для жінок". І ромки, які упродовж багатьох років є її покупцями, і українки - перечинки, вибираючи товар, обмінюється з нею новинами. Одне слово, її знають і поважають, бо привозить завжди якісний товар і продає його недорого.

- Я майже всіх своїх клієнтів знаю, дуже часто чи їм, чи їхнім донькам привожу необхідне. Нині служу з гршми і я, як ніхто, це розумію.

Власне, до пані Ірини їхали як до глави династії, котра б нам

могла розказати, як їй живеться, а потім уже щось пораду. Ще моя мати, а вона прожила велике життя, мене навчала, будь завжди до людей доброю і ця доброта пригорне до тебе іх.

- Якихсь особливих секретів виховання я не маю. Хіба що намагаюсь порозуміти кожну,

вислухати, увійти у її становище, а потім уже щось пораду. Ще моя мати, а вона прожила велике життя, мене навчала, будь завжди до людей доброю і ця доброта пригорне до тебе іх.

- Пані Ірино! А ваша мама перечинка?

- Ні. Народилася я у 1934 році

у селі Сімері, там жила до 11 років. Дитинство моє було дуже важким, бо припало воно на гіркий час Голокосту. Була маленькою дівчинкою та добре пам'ятаю, як знущалися окупанти над моєю матір'ю та іншими жінками: і били, і глузували, а деяких гарних жінок і гвалтували. Жах тоді панував у таборі. Чоловіків забирали від родин та малих дітей, виганяли на примусові роботи на спорудження військових укріплень у горах. Від голоду, побоїв непосильної праці, знущання німецьких фашистів, угорських жандармів багато ромів вмирали, ставали інвалідами.

Пані Ірина охоче розказала про своє життя. Жіноче щастя виявилось недовготривалим. З першим чоловіком довелося розлучитися, а другий рано помер. На руках залишилися чотири доньки і два сини. Донечок виховувала роботящими. Всім дала освіту.

Одну з доньок пані Ірини - Ельвіру - зустріли на тому ж "п'я-

танку" у Перечині. Вона допомагала матері.

- У мене дванадцятьоро онуків, - мовить далі п. Ірина, - з них половина - дівчатка. Люблять до мене приходити. І не лише у неділю. І казочок їм розказую, і життєвської мудрості маленьких учу, бо твердо переконана: кожна дівчина мусить знати звичаї і обряди свого народу, його творчість. А що вже колядувати на Святий вечір мої діти люблять! Яюсь так у мене виходить, що і доньки мої, і онуки, люблять тим, що самі знають, поділитися з іншими. Навчила їх, що поділитися - не збідніти!

- А що скажете про свою невістку Любу?

- Лише хороше. Тепер вона керує проектом медичної допомоги ромам нашого району. Фонд "Відродження" виділив грант, і вона дбає, щоб ті, хто найбільш потребує її отримати, безкоштовно отримали.

Мушу вам сказати, що і онука моя, тобто дочка Люби - Рита, теж хороша мама. Мій правнучок - трилітній Томі - радує своєю допитливістю, охотою до казок, пісенок.

- Пані Ірино! Яку рису намагається прищепити своїм донькам, невісткам та онукам.

- Найперше, терпеливість. Буває, що між подружжям виникають сварки, але час все перемене.

Люба Тирпак - о шейро ле проектоске

Люба Тирпак - керівник проекту

- Я дуже рада, що за всім місяцям, які працюємо за грантом, близько сто чоловік отримали медичну допомогу. Дуже часто до нас звертаються жінки, які або ж самі хворіють, або у них не все гаразд зі здоров'ям дітей. У медичному пункті, який облаштований у приміщенні диспансера, трудяться досвідчені медичні працівники - лікар-педіатр Анна Михайлівна Скрип та Алевтина Сергіївна Жиркова. Це вони зуміли поставити на ноги і майже безнадійного хлопчика Антона, який народився кволим, мав вагу 1 кг 100 грам. Зараз дитині 9 місяців, вона нормально розвивається. Допомогли медикаментами і матері шістьох дітей Розі Адам. Подібних прикладів дуже бага-

то. Ось хоч б Інна Адам, син якої Павлик шість разів за зиму хворів пневмонією.

Допомагаємо хворим, які лікуються як амбулаторно, так і у стаціонарі.

У пані Люби цікава життєва доля. Народилася вона у далекому Казахстані, мріяла про навчання у сільськогосподарському інституті, навчалася на підготовчих курсах. І треба ж було такому трапитися, що ром Ігнат Тирпак, відслуживши дійсну строкову службу у Підмосков'ї, поїхав з бригадою будівельників у місто Уральськ. Запримтив красиву смуглянку у ідальні. В Закарпаття уже поверталися разом. Причому, як згадує пані Люба, їхнє знайомство було романтичним. Літак, яким мали з Уральсь-

ка виплатити до Москви, затримався аж на годину, бо батьки з мусульманської см'ї не хотіли віддавати свою вісімнадцятирічну доню за двадцятидворічного юнака - рома.

- У цю "операцію", по поверненню мене у лоно см'ї, був задіяний навіть наряд міліції. Коли ми піднялися у салон літака, то всі пасажири радісно заплескали. Любов перемогла.

Пані Любі, з усього бачимо, ті спогоди приємні, бо у них з Ігнатом дружна см'я і, можливо, тому, що поруч така енергійна і гарна дружина, він є непоганим старостою ромської громади у Перечинському районі.

- Я перейняла нема-

ло секретів виховання від своєї матері, яка навідувалась до нас з далекого Казахстану. І від свекрухи.

Дійсно, пані Люба Тирпак є правою рукою свого чоловіка: і в роботі серед жіноцтва району, і допомагає йому в багатьох організаційних справах.

У Перечині Любу поважають, вона вмє знаходити мову з керівництвом селища, із ромами табору. Спільно домоглися встановлення смітєбаків і регулярного їх вивозу. Це сприяло тому, що тепер у таборі чисто, а впорядкована дорога, є світло. Серед нинішніх клопотів - вода.

- Я вже майже домовилася, - розповідає пані Тирпак, - що голова селищної ради Іван Михайлович Погоріляк допоможе розв'язати цю проблему. Буде погреблено колодязь, щоб змогли роми брати воду.

Сітаріпе каміпнаса

Виховання любов'ю

Бесідуємо з представницею третього покоління Ритою. Це цілком сучасна молода жінка. Незважаючи на її молодий вік - двадцять три роки - має повагу і серед ровесниць, старших ромок.

- Ще зі школи у мене є організаторські здібності. Можу заплити на будь-яку добру справу, не стояти осторонь чужої бди. Трапилося так, що у мене народився синок і вже з перших місяців життя йому була потрібна медична допомога. Довелося си-

дити з ним спершу у лікарняних палатах, а потім не випускати з рук удома. Зараз йому три роки. Кілька місяців тому хвороба відступила, синок нормально розвивається. Значно допомогли мені не втратити віру і мати, і бабуся.

Жвавий, енергійний маленький Томі майстерно їздить подвір'ям на велосипеді, знає, що до чого у машині, охоче спілкується з дорослими, надзвичайно допитливий.

- Коли хворів синок, то до мене постійно навідувалися Таня Гоїзен, Іванка Станко, Маріана Забрудська. Приходили й інші подруги, знайомі жінки. Вони розповідали про своїх дітей, родинні проблеми. Тримали мене, як кажуть, у курсі всіх новин у селищі, підбадьорювали. І ота шкільна дружба, плече досвідчених ромок допомогли мені і в

родинному житті (чоловік Андрій займається малим бізнесом), і загалом у моїй жіночій долі.

Доправди перечинський триптих найстарша - Ірина Тирпак, затім представниця середнього покоління Люба Тирпак, а далі - наймолодша Рита. Щаслива дружна родина, знана і шанована у Перечині. І щасливі вони не лише тим, що не цураються проблем жіноцтва (а вони ой бо в ромок не прості!) Толерантність, бажання прийти на поміч іншим - все це складові простого жіночого щасття.

З жіночою династією бесідували члени виїзної редакції "Романі Я" Андріана Гельб'їг, Юліанна Зейкан, Євгенія Навроцька.

Що обрати?

Крим, Рим

чи "рідний край"

До проблем ужгородської молоди додалася ще одна. Сесія закінчилася, літо в розпалі. І душа палає разом з тілом, бо хочеться відпочивати. Але де? Варіанти є. Вибирайте, згідно з товщиною свого гаманця.

Отож найпростіший та найдешевий. Берете багато ріднини і разом з веселою компанією вирушаєте на добре знайомий Уж, або ж до озера, що в кар'єрі. Цей вид відпочинку може вам взагалі нічого не коштувати.

Якщо ви маєте за спиною щирі батьківську підтримку, яка вимрюється умовними одиницями, раджу неодмінно вирушати до південного берега Криму.

Ну, і нарешті, за наявності "сотень зелених" ласкаво просимо до відпочивних центрів відпочинку за кордоном. Кожен із нас мріє колись об'їхати навколо світу.

Відвідати Кіпр, Іспанію, Єгипет та інші такі далекосяжні країни, що в уяві збіднілого громадянина постають немов чарівні місцини.

Але не забувайте рідне Закарпаття з його фантастичними туристично-рекреаційними можливостями.

Сва Чурей,
студентка II курсу
відділення
журналістики УЖНУ

На світліні: у таборі с. Червеньово

На вулиці Музичній-сумна музика грає...

Нік не забувається і відрядження на Мухачівщину, у ромський табір села Червеньово. 53-річна ромка Марія Іванівна Райко дилася своїми думками.

«Сільки нам наобіцяли перед виборами різні кандидати, що у великий міх не стало б. Колись район був багатий, ми мали роботу, наші люди працювали і на ферми, і на підприємствах Мухачева. За багатолітнє керування пан Дядченко зробив нас збєраками. Добре, що хоч маю пенсію 130

лодші ромки. З багатьма бесідували. Вони теж сподіваються, що новий голова Мухачівської райдержадміністрації пан Швардак і голова райради пан Токар енергійніше підходять до вирішення всіх питань у районі. Не випадковими будуть гостями у ромському таборі; і не лише тоді, коли голос рома «на вагу золота». Хвилос жителів ромського табору і його облаштування, зокрема немає дороги. Дуже багато розмов точиться уже упродовж кількох років, що буде дорога з твердим покриттям. Та все руки не доходять. Як і до завершення

ніше серед них, - турбота про дітей.

«Романі Яг» писала про установчу конференцію у Виноградіві, на якій було створено районне культурно-просвітнє Товариство «Романо Дром» («Романі Яг» від 29 травня 2002р.). Житель села Шаланки, новообраний член правління цього товариства Янів Балог, як поділившись із журналістами, був направлений на ці збори табором, щоб порушити питання про дітей та про те, що мусять вони здобувати грамоту, Янів Людогович розуміє, що лише маючи освіту, роми зможуть захистити себе, знати роботу.

Прикро писати, але до півсотні дітей у ромському таборі села Онок не відвідують школу. Причина? Місцева влада повинна більше турбуватися про сім'ї, де є багато дітей, допомагати їм.

Створення цього Товариства, безперечно, за словами новообраного голови Ласла Дюрі, повинно б повернути увагу до проблем освіти, сім'ї. На жаль, у багатьох таборах і бірови не завжди надають потрібної допомоги. Начальник управління освіти і науки Виноградівської РДА Ігор Нестерович Фірманюк цілком погоджується з Ласлом Дюрі, що пріоритетним у роботі Товариства має бути питання освіти.

Радує серпень. І добре роблять там, де в ці теплі дні складають уже списки майбутніх першокласників-ромів, готують приміщення до нового навчального року. До речі, у цьому районі буде відкрито і кілька шкіл у мікрорайонах, де компактно проживають роми.

**З. Юрашко,
О. Мавра.**

ПРЕ БРІГАКІ НОТА Бідкання на сумній ноті

Чи всі ромські діти сядуть 1 вересня за парти? Газета «Романі Яг» уже неодноразово порушувала питання допомоги багатодітним сім'ям. Однак, останнім часом склалася така ситуація, що тільки й чути нарікання на місцевою владу, мовляв, держава економить на дітях.

Ось що після велелюдної зустрічі у Чинадівському центрі дозволила розповідала журналістам жителька місцевого ромського табору по вулиці Підгірній, 47-річна Поланя Андріївна Каналаш:

«У мене семеро дітей. Найменша Аурка має всього один рік Синку - 2 роки. Виховую всіх без чоловіка. Найстарший уже сам намагається десь і щось заробити для сім'ї. Кілька моїх дітей по-

винні ходити до школи. Але, якби там давали їсти та одяг, то відлускала б. А так нема в що взути, нема чим нагодувати. З чого живуть? А з того, що люди подадуть.

Важко живеться цій матері. Вода знесла хатину. Якось відбудували одну кімнату. Допомоги ніякої не отримув.

Таких сімей у таборі по вулиці Підгірній багато, якщо не сказати, що майже всі. Поланя Андріївна сподівається, що новий голова та депутати селища Чинадіоєво, які прийшли до влади навесні, увидуть у становищі найнезахищеншого прошарку населення селища, бо тут надзвичайно гостра проблема з соціальними виплатами та по догляду за дітьми.

гривень. Її мій покійний чоловік Калман чесно заробив. 38 років пропрацював на одній із баз у обласному центрі.

У пані Райко - велика родина. Народила і виховала 11 дітей. Наймолодшому синові Саші - 15. Має 32 онуки, 2 правнуки. 10 дітей створили свої сім'ї. Дві дочки одружені з українцями. Живуть в Сумській області. Поважна в таборі ромка має і своє господарство: 50 соток землі, сад, город, свиню. За всім є добрий догляд, бо привчена змалку до праці і так виховувала своїх дітей. Сім'я Райко релігійна. Господина родини вважає себе освіченою - має сім класів, вмє читати і писати по-українськи, по-угорськи, по-чеськи. Приємно поговорити з цією жінкою. До неї горнуться і мо-

розпаювання землі. Роми її заслужили. Бо теж працювали в місцевому колгоспі.

Роми вулиці Музичної скаржаться, що раніше було у них веселіше. Бо кращим, багатшим було життя. Мали тверду працю, а, отже, і заробітки. Не турбувало, за що купити буханець хліба чи одяг. У час дозвілля і музика звучала, і співали, сходилися родинами. Весілля гучні справляли. Все частіше чути бідкання на сумній ноті роботи нема, вповненості у завтрашньому дні - тех.

Турбота про дітей - важлива

Відрядно, що останнім часом роми почали гуртуватися у громадські організації, аби спільно вирішувати чимало нагальних питань. Сказали б, що найголов-

Нещодавно у великому залі Закарпатського художнього музею в м.Ужгороді відбулася ювілейна виставка творів заслуженого діяча мистецтв України Гаврила Мартиновича Глюка. Виставка присвячена 80-річчю від дня його народження.

Художник - яскравий, самобутний, вдумливий митець. Його картини гідно представляли закарпатську художню школу на всеукраїнському та міжнародному рівнях. Вони експонувалися в Києві і Москві, Брюсселі і Варшаві, Фінляндії і Венесуелі, Канаді й Іспанії.

Працюючи в різних жанрах живопису, Г.М.Глюк присвятив свою творчість мирній праці простих людей - лісорубів, колгоспників, робітників.

Серед значної кількості картин, ромам Гаврило Мартинович присвятив близько десяти робіт. Навіть перша персональна виставка автора, що відбулася у далекому 1945 році, відкривалася портретом ромки-молдаванки. Ця картина знаходиться зараз у приватному зібранні в м.Ужгороді.

Однією з найкращих картин, що була представлена на цьо-

ГЕРОЇ ПОЛОТЕН - РОМИ

Агнеса Сас (Беняк):

"Мене малював Глюк"

У середині 60-х років працювала в овочевій бригаді місцевого колгоспу в с. Сторожниця на Ужгородщині.

Часто до нас на автомашині приїжджав Гаврило Мартинович. Розкладе нехитре маларське знаряддя між рядами і починає малювати.

Чому мене? Не знаю. Можливо, через веселу вдачу, лагідність. До того ж вродлива була. Дівчата, котрі працювали зі мною, посміхалися. Чи не закоханий художник у тебе? Так він приїжджав до нас у ланку 4-5 разів. Малював портрети. Я одним оком

якось глянула на роботи. Сподівався портрет. Відпрацювала в бригаді 5 років, потім вступила вчитися на офіцантку. Працювала у ресторані «Радванка» згодом виїшла заміж, виховала двох діточок. Сину вже 41 рік, живе і працює в Будапешті. Донька біля мене.

Зараз вже 6 років продаю квіти на базарі в Ужгороді. Люблю ділитися красою з людьми. Квіти - наша радість, а зараз і поміч до родинного бюджету.

Часто зустрічаюся з донькою Гаврила Мартиновича - Валентиною. Згадуємо про нашу молодість, про любов до прекрасного, яку так щедро дарував людям великий художник Закарпаття Гаврило Мартинович Глюк.

**Розмову вела Євгенія
Навроцька**

На світліні: А Сас із донькою художника

Привідкриваємо завісу ромського Голокосту

Другого серпня - День ромського Голокосту, трагічної сторінки історії цього народу

РЕКВІЄМ ПАМ'ЯТІ

Тема ромського Голокосту - справжнішня "біла пляма" на терені новітньої (і не тільки) історії України, яка терміново потребує історичної ексгумації.

Якщо зробити часову інверсію, можна пригадати, що тема єврейського геноциду також замовчувалася протягом невимовно довгих десятиріч. А щодо масового винищення ромів у роки Другої світової війни - матеріалів взагалі практично не існує. Хоча ставлення Адольфа Гітлера до ромського народу загальновідоме своєю несамоовитою негативністю. Що в результаті жорстоко відобразилося на злочинних діях законслухняних "гауляйтерів" щодо вирішення фатальної долі безправно-безневинного ромського люду.

Звісно, самі роми все пам'ятали і знали. Але рід у тім, що їх ніхто про це не питав. Панувала брехлива зона суцільного замовчування, яку ганебно проводило найвище керівництво радянської держави протягом півстоліття.

На превеликий жаль, поки ще не знайшлося доморощеного Стівена Спібберга - постановника фільму "Списку Шіндлера", який би переконливо і талановито показав правду про жахи варшавського гетто. Хто і коли розповів про численні ромські гетто? На сьогоднішній - суто риторичне запитання.

От і доводиться ентузіастам-одинакам досліджувати зотлілу порохняву минулу розшаркату епохи, збирати безцінні матеріали малесенькими хрихтатами, часом штучно реставруючі події тих віддалених років, кривавий відгомін яких і дотепер стукасе по лелем Клаусу у душах і серцях благородного ромського племені.

А нечисленні свідки жалких нацистських злочинів або вмерли, або просто не бажать згадувати зловісні події, геть викресливши отой пекельний жах зі своєї пам'яті.

Напевно, колись про ромський Голокост напишуть книги, проведуть масштабні історичні розвідки, поємно назвуть жертв геноциду. Так неодмінно має бути. В недалекому майбутньому. А ми зробимо екскурс в минуле. Заглибимось на 58 років до неосяжного вирую часу.

Ромська родина... На превеликий жаль, прізвища своєї матері один з авторів цієї публікації не пам'ятає, - у паспорті стоїть донос... Втім, що таке прізвище? Лише специфічна добірка чорних літер, легкий підхід вперця над буйним вітням розлогої вишні, під зацітком якої полюблила відпочивати родина Оксани. Вона не знала, не відала (хоча і знала мистецтво ворожіння), що завтра претлувий подих повітряного тумана понесе до скорботного Харонівського човна безвинні душі батька, матері, братів. А над її чистою і наївною душею ралпом золотиться неблаганна рука похмурого і мовчаного Харона-перевізника. І він не візьме її до

останнього подорожі - у мертву царину Аїда. Приїде за нею лише у травні 2002 року... Щоб мала нагоду розповісти синові про ті нелюдські страхоти, які пережила в дитинстві (юності?). А вже стара ромка Оксана не пам'ятала, скільки їй тоді було насправді років. Так і відійшла, бідлашна, не дізнавшись, скільки було відпущено на світ білому...

І родина вела звичний для переважної більшості ромів кочовий спосіб життя, мандруючи неосяжною територією колишньої радянської імперії. Останнім притулком стала Черкаська область - село Янич Чигиринського району. Тут і сплало численну сім'ю несподіване і непоправне лихо. Втім не лихо - смерть.

Син розпитував, прохав розповісти все до дрібниць, а вона... Няково посміхалась на його наполегливі благання, а в душі просто жажала навіть думати про те. До того, ще й пам'ять захистила бабу Оксану від трихлятих споминів, неначе якусь перегородку поставила - невідомо блокуди. Тому майже нічого вона Льоні сказати так і не змогла...

Оточила німчура ошатну оселе раптово, з усіх боків, неначе якась інфернальне військо зловісного Князя Пльми. Ніхто й отямитись не встиг, не те, що зробити спробу врятуватися. Тільки побачили кризь маленьке віконечко, як виводять на вузеньку вуличку (з обох її боків) сусідів-ромів.

Звичайно, ті страшні події спелкного літа 1944 року не записані в численних історичних аналах і інкунабулах, які добрили складала радянські лакувальники рожевої дійсності, переписуючи історію на свій лад і геніальний розсуд Йосипа Вісаріоновича та його комуністичних апологетів. Вони існували лише в пам'яті Оксани Романенко...

Німці зігнали ромів до купи і погналі, бряжючи вогнепальною зброєю, до похмурого чорного лісу, який мовчазно бовванів неподалік села. Там нещасних змусли роздягнутися і рити ями. Могили...

Що відчував людина, яка рие собі останнє пристановище?

Стара ромка не могла точно пригадати, скільки в тому лісі всьо-

го було зібрано приречених на смерть ромів. Тихо казала: "Багато, синку..."

Про велику кількість загиблих свідчать місцеві жителі. Деякі з них, незважаючи на смертельну небезпеку, з острахом спостерігали за кривавою бієною. Несамовиті крики бідлашних, приречених жінок, які у безнадійному відчаї, керуючись лише прадавним інстинктом збереження роду, благально простигали зондеркомандівцям немовляти і трохи старших від них діток, щоб приборали з місця трагедії, врятували. Дарма... Цим самим молоді ромки лише прискоровали загибель своїх крихток.

Моторошна картина знищення численних ромських родин додала синівні у волосся мимовільних свідків тієї жалюивої вахханалі. Не вижив ніхто. Так гадали кати. Але сталося інкше...

Оксана видрапалася із братської могили вночі, коли, врешті-решт, трохи приїшла до тми. Навколо були суцільні трупи, ріка крові. Вона, плачучи, у розпачі обіймала мертво тіла найдорожчих і світ людей, і відчай прохала у Всевишнього оживити бодай когось із них.

Але всі її жалісні благання були марними. Того страшного вечора неблаганні мойри безжално віддали тремтливую нитку життя і рідних, залишивши дівчину круглою сиротою.

...Вибравшись нарешті назовні з-під холодної і кривавої маси скоцорблених в останній агонії сорочиди, Оксана пішла в гушавину лісу. Йшла, нічого не бачачи під збитими у кров ногами. Але то була не її кров... Вона нічого не тямала від пережитого, перебуваючи у шоківому стані.

Такою її підбравли односельці, повели до села, привели до тми. Як із цим жити?

А той зловісний курган так і залишився на узбіччі лісу німим свідком пекельного злочину фашистських окупантів. Вона й досі знаходиться там, ця мовчазна могила. Щоправда, частину її перенесено на сільське кладовище.

Про масове знищення в селі Янич свідчать і документи, які зберігаються в Чигиринському районному архіві, куди двічі зверта-

ся один із нас із відповідним запитом. А люди, які бачили розстріл ромських родин, знають, як віднайти це місце...

Звичайно, для отримання більш конкретної і детальнішої інформації необхідно іхати особисто, розшукувати поки ще живих свідків.

Залишилося багато нез'ясованих питань, на які один із співавторів так і не одержав відповіді. Коли його мати ще була при добрій пам'яті (звичайно, відносно), ніхто не цікавився у неї тими далекими подіями; почали тривожити лише тоді, коли виникло питання повернення компенсацій ромам, які зазнали поневірянь і утисків під час Другої світової війни.

Коротше кажучи, довелося синові займатися цією справою: оформляти матінчин паспорт (які там паспорти були тоді у ромів? Навіть свідоцтво про народження не збереглося), інші документи. Довелося впритул зіткнутися з черствістю і байдужістю зарозумілих і лихатих держслужбовців різного рангу.

Збирав папери, звертався з численними запитом до різних установ, написав море листів до установа поважних інстанцій. І весь час картас себе, що протягом тривалого часу не цікавився у ньеньки подіями 1943-1944 років на Черкащині. Але минулого не повернеш. Як і маму...

Після неодноразових повідомлень у пресі про те, що швейцарські банкіри начебто готові виплачувати по тисячі доларів жертвам ромського Голокосту, на серці трохи посвітлішало: не забули нещасних.

Але виплатили компенсацію лише у розмірі 400 доларів. Інші 600 "баксів" контрибуції до бідлаш так і не дійшли.

Багато чого обцяла і Міжнародна організація міграції (МОМ). Спочатку - аж по 10000 доларів кожному постраждалому (за повідомленням газети "Україна молоді"), потім - по 1000. Врешті-решт, так нікому нічого й не дали.

Хоча довірливим ромам навіть давали ідентифікаційні коди (щоправда, деяким притримали), за наявності яких щиросердно обцяли найближчим часом розпочати довгоочікувані виплати.

"Завтра!" - казав у подібних випадках Остап Бендер. "Праправнуку" лейтенанта Шмідта "гідно" шанують традиції своїх предків-пройдисвітів! До речі, гумантарну допомогу теж обцяли. З подібним фіналом - "фініта ля комедія"...

Але, звичайно, справа не у відшкодуванні і не у горезвісних грошових знаках з портретами заокеанських президентів. Головна - пам'ять про тих, хто безневинно загинув майже 60 років тому. Необхідно постійно шукати, ретельно досліджувати архіви, детально розпитувати місцевих жителів, які перебували в певних селах та містах у період окупації, про факти знищення нацистами ромських родин у ліховісні роки Другої світової війни.

Висловлюючись ідеологічною сентенцією радянських часів, це потрібно не мертвим ромам - це потрібно живим. Іхні неспокойні серця досі виконують жалібний реквієм пам'яті за чистими і благородними ромами, які зустріли свій останній час зі спокійною мужністю.

Згідно з прадавними живими традиціями...

Леонід Савицький, Юрій Лукашевський, власні кореспонденти газети "Романи Я", Кіровоградська область

ХРОНОЛОГІЯ РОМСЬКОГО ГОЛОКОСТУ

У березні 1939 року Закарпаття ввійшло до складу Королівства Угорщина. Відтепер на її території поширювалася юрисдикція нової держави. Почався геноцид ромського народу.

1939 рік

Ромів збирають з усієї Німеччини і Австрії та відправляють у село Лакенбах, що знаходилося за 5 км від міста Шопронь. Туди ж доставляли і ромів з угорських земель. Близько 1000 ромів утримувалися у цьому таборі. Потім їх відправляють у Польщу в місто Лодзь, де нещодавно знаходився концтабір Аушвіц. Роми отримували чотиризначний номер, який починався з цифри 6 або 7.

1 січня 1940 року

У жандармському управлінні у відділі реєстраційний центр для ромів, де започатковано практику збору відбитків пальців. За 9 місяців там було зареєстровано 2475 ромів.

18 липня 1941 року

Президент національної медичної комісії ініціював спеціальний офіційний указ про заборону змішаних шлюбів між угорцями і ромами. Цей указ був запропонований Верхній палаті парламенту, але не був прийнятий.

1942 рік

Міська рада Естергома видала указ про створення ромського поселення для ромів. Ті, які хотіли покинути його, могли це зробити тільки у разі, якщо отримають дозвіл і будуть мати постійну роботу.

1944 рік

Місцеві офіцери поліцейських управлінь рекомендували вирішити ромську проблему так само, як і єврейську. Для того у великих містах Солнок та Бачкішун та їх околицях створити табори примусових робіт на великих фермах.

Початок червня 1944 року

Значна кількість ромів була направлена у концтабори та табори для інтернованих "як такі, які не заслуговують довіри".

Липень 1944 року

У багатьох округах, де були створені табори для інтернованих, заведені спеціальні "титული" для ромів "нероби", "гульвіси", "ненадійні", "волоцюги". У Саболч-Самарському окрузі такі табори були створені неподалік великих міст Ньредегаза, Матесалка, Нйрбартор, Уйфегірто. Ромські громади поселень Солнока, Чонград, Бачкішун, Пешт, Гейвеш, Нодьград були відправлені у табори примусових робіт. Такі табори були створені поблизу міст Сейксарде, Вемеді, Сенткішесободія, Пешвардон, Морколбан, Шарварон, Уйгортянбан, Боян, Нодькатан.

23 серпня 1944 року

Міністерство оборони наказало провести компанію по залученню ромів до примусової праці. Для цього були запроваджені продовольчі картки на отримання цукру в округах Зелпен, Толно, Шомодь, Чонград, Золо, Фешер, Бороня, Пешт, Гевеш, Боршод, Комаром та інших. Проводилися облави і рейди, ромів забирали на примусові роботи.

5 жовтня 1944 року

В округах Добозон та Бейкеш 20 ромів, серед яких були жінки і діти, були вбиті. Іх розстріляли жандарми табору та місцеві жандарми. (Продовження на 8 стор.)

ХРОНОЛОГІЯ РОМСЬКОГО ГОЛОКОСТУ

(Закінчення. Поч. на 7 стор.)

16 жовтня 1944 року

Уряд південної Угорщини видав указ, за яким роми не мали права залишати свого місця проживання.

2-3 листопада 1944 року

На території верхньої Угорщини розпочато збір та інтернування ромських сімей в міста Золо, Вешпрем, Вош, Борона, Шомод, Тольно, Комаром, Гьор, Шопрон, Пешт. Першим пунктом прибуття була фортеця у місті Комаром, де їх, так би мовити, сортували. Деяких жінок і дітей, які не могли працювати, звільняли. А інших депортували в Німеччину. Роми, які проживали поблизу міста Пешт (сіл Шенел, Пештерзепет, Кішпешт, Уайпешт, Ракошполото, Будафок, Будакалаз), були зібрані у місцевих жандармеріях і відправлені на примусові роботи на цегельний завод у місто Обуда. Звідси вони були відправлені на залізничну станцію Будьош, де у вагонах для худоби їх привезли у Дахау, а після триденного перебування там у Равенбрук.

Листопад - грудень 1944 року

На території, що були під контролем угорських нацистів, було здійснено 4 рейди. До кінця листопада, ті роми, які за рішенням місцевої влади були оголошені як "волощогі" або як "неохайно одягнені", були інтерновані. Для ромів, що жили у Північно-Східній частині округу Вош, було створено гетто в місті Кюрменде. Після трьох тижнів перебування вони були відправлені на примусові роботи поблизу кордонів німецької імперії.

1945 рік

На початку лютого Міністерство внутрішніх справ видало указ про збір та інтернування ромських сімей. В селі Келед жандармерія створила пересильний табір. З цією метою використовували і фабрику у місті Ньокшоно. Інші пересильні табори для ромів з округу Золо були створені у хорватських селах Драсковец та Шакторня. Через те, що фронт швидко наближався до деяких інтернованих ромів було відправлено додому, а чоловіків відправили в табір у місто Кьозек, а звідти разом з іншими ромами з округу Вош у концтабори в Німеччині.

23 лютого 1945 року

Крім того, що роми були відправлені в концтабори і табори для інтернованих, жандарми знищили багатьох ромів вдома. Вони вбивали ромів з кінця 1944 року в округах міст Лендел та Толно. У сні 1945 року подібні акції були проведені в Лайош Коморо, а у лютому в округах міст Ленті, Золо.

З ГРОМАДСЬКОЇ ПРИЙМАЛЬНІ

У номері "Романи Я" від 26 червня ц.р. було вміщено критичну кореспонденцію "Андро вудар кашукешко шай марес соде камес" ("По дверях глухого можеш стукати скільки хочеш"). В ній йшлося про конфлікт між ромами та представниками місцевої влади. Як повідомили редакцію, конфлікт урегульовано, а представники правоохоронних органів Ужгородського району вибачилися за перевищення своїх повноважень.

Кінь - годувальник ромської см'ї

Лист у редакцію

Трагедія з багатьма невідомими

Ніколи б не міг подумати, що така історія трапиться зі мною. Два роки тому, в місяці липні, збирав металобрухт на сміттєзвалищі. Я, дружина Олена Самуїлівна Пап, а також син Йосип (16 років). І зять наш був - Пап Віктор Вікторович, 32-х років. Іхали з конем додому. Між селами Холмок і Розівка нас збила машина. Було дев'ять годин вечора, але було видно. То був легковик. У нього задні фари не були включені. Син почав кричати: "Не збий!" А він уже не зміг затормозити. Залетів на підводу і там залишився. Зять (не пам'ятаю як) зліз. Дружина, я, син злетіли. Кричав: "Жінко, ти померла чи жива?" Вона знепритомніла. Сторож колгоспу "Ватра" все бачив. Його прізвище Едуард Степанович Дьондош. Він мене і дружину підняв і довів до будки, де ніс варту. Водій автомашини залишився живим. Один із пасажирів почав уткати. Двоє зашилися.

Син викликав "швидку" і мліцю. Вони приїхали без затримки. Мене було пошкоджено в руку, рентген це підтвердив.

Дружина знепритомніла, удар прийшовся на спину, досі є синяки.

Багато б розказувати. Та ось що скажу: викликав нас слідчий із Ужгородського районного відділу міліції. Сказав, аби помирився, щоб не доводити справу до судового розгляду. Я розказав про підводу і коня, який після наїзду через тиждень здох (викликали ветлікаря).

Слідчий неодноразово нас викликав. Чоловік, який здійснив наїзд, спершу спробував відшкодувати втрату - дав 250 доларів. Та невдовзі (й мати його ходила, я, син злетіли). Кричав: "Жінко, ти померла чи жива?" Вона знепритомніла. Сторож колгоспу "Ватра" все бачив. Його прізвище Едуард Степанович Дьондош. Він мене і дружину підняв і довів до будки, де ніс варту. Водій автомашини залишився живим. Один із пасажирів почав уткати. Двоє зашилися.

Дорога редакціє! Одна надія на вашу допомогу. Адже в цій пригоді я позбувся коня, дружина отримала значні травми, нашої родині завдано збитки.

**Аладар Пап,
житель с.Холмок,
Ужгородського району**

Річ, яка стала останньою

Це історія настільки вражаюча, наскільки жальлива. Хоч минуло уже понад місяць, але все це не можу до кінця осмислити. Перілепи жальливого вбивства.

Був звичайний вечір. Із вікон ромської місцевої школи чулися звуки музики. Тут танцювали юнаки та дівчата - розважалися. Поміж старших вешталися цікаві до всього діти та підлітки.

Ніщо не віщувало цього вечора бід. Втім біда прийшла. Молодим було про що поговорити під час танців. Для багатьох старшокласників закінчився навчальний рік. Обмінювалися думками про плани на літо. Багато хто з ромів мікрорайону "Шахта" уже чули про приємну новину - Карло збирається на рушничок щастя. Особливо допитливі цікавилися, хто наречена цього юнака.

Цей мікрорайон густонаселений - проживають тут не лише роми, але й інші нації. Досі ніби жили дружно, бувало, що й спільні вечори проводили.

Та повернемося до того трагічного вечора, про який сьогодні говорить не лише молодь, а і поважні батьки родин і різні служби, починаючи від правоохоронних.

Терміново виїхавши о другій годині ночі на місце пригоді, оперативно-слідча група Ужгородського міськвідділу міліції констатувала: вбито одного з молодих ромів, що мешкав в мікрорайоні "Шахта". Ущент розтрощена голова, калюжа крові. На додаток, як з'ясувалося, в юнака пошкоджені ще й внутрішні органи та перебитий тупим предметом хребет. "Опери" відразу опитали персонал бензолапарки, розташованої неподалік вчинення злочину. Працівники розповіли, що близько 23-ї години вечора до кафе заправки завітали 14 молодиків. Вони замовили кожному по кюлью пива, дві пляшки горілки. Та вже свято без музики!

Звідки не візьмись з'явилася п'яра, заспівали...

Так би й веселилася юрба, якби повз кафе не проходив 27-рчний ром Карло Бучко. Акорди задуманої мелодії заманили його у цей заклад. Карло запропонував уже "веселому" гурту продемонструвати свої вокальні здібності. "От, нахаба", - агресивно зреагував хтось із компанії. Ану, мовляв, забирайся геть! Аби молодий ром зрозумів відразу, чого від нього вимагають, хтось

БАЙДУЖІСТЬ ДО ЗЛА

Генеральному прокурору України
Копія: Міністру внутрішніх справ України
Копія: Прокурору Закарпатської обл.
Копія: Начальнику УМВС України в Закарпатській обл.
Копія: Директору Європейського Центру по захисту прав ромів (м.Будапешт)

ЗВЕРНЕННЯ

Вельмишановні панове!

Лідери ромських громадських організацій міста Ужгорода погодили поставити свої підписи під цим зверненням, бо кожен з них усвідомлює, що байдужість до зла, призведе до непередбачених негативних наслідків.

6 липня 2002 року в мікрорайоні "Шахта" м. Ужгорода, близько 2 години ночі, жорстоко було вбито молодого ромського юнака Бучка Карла Калмановича, який осмелився зайти в кафе, яке щодобово працює у цьому мікрорайоні біля заправної станції, для того, щоб викликати таксі.

Рома, за словами очевидців, чоловік десять били палицями, металевими стільцями. Причиною смерті, як було встановлено, стали множинні переломи кісток основи та склепіння черепа.

Правоохоронці спрацювали бездоганно, відразу було затримано причетних до цього вбивства осіб. Проте через два дні з восьми затриманих, шестеро опинилися на волі.

Справа розглядається не місцевою прокуратурою, як того вимагає кримінально-процесуальний закон, а міським відділом міліції.

Саме це і примусило нас звернутися до Вас, шановне панство, і тим самим привернути Вашу увагу до цих подій.

Ми не сумніваємося в компетенції нашої міліції і сподіваємося, що слідство по даній справі буде проводитися неупереджено та об'єктивно, і навіть той факт, що до відповідальності притягнуто місцевих, молодих, українських юнаків не призведе до спотворення чинного законодавства і винні, безперечно, будуть покарані.

Разом з тим ми хочемо заповісти Вас, що не дозволимо нехтувати нашими правами як громадян України в Закарпатті ромів є чи не найбільшою національною меншиною після угорців. Проте останнім часом ставлення до них є упередженим не тільки з боку окремих громадян, а й з боку окремих представників правоохоронних органів.

Нам відомі факти, коли після вбивства рома Говарта Ю.Ю. в селі Порошково Перечинського району (10.08.2000 року), слідчим Махачем В.В. Перечинської районної прокуратури справу було закрито за відсутності складу злочину в діях лісника Василя Штимака, який і скоїв це вбивство.

Влітку 2000 року в м. Ужгороді було вбито рома Едуарда Беняка і до відповідальності не було притягнуто жодної особи, а по місту ширилися чутки про ніби зведення особистих рахунків, і винного не так важко було встановити, та цього не було зроблено.

Інцидент, який стався 06.07.2002 року, це винний прояв дискримінації до ромів і ми вимагаємо, щоб подібні дії та ставлення окремих осіб було засуджено уповноваженими на те органами, як таке, що несприятиманне демократичному суспільству.

Просимо Вас взяти дану справу під особистий контроль і не допустити, щоб винні особи unikли відповідного покарання.

З великою повагою,

Голова ромського культурно-просвітницького товариства "Ром Сом" Аладар Пап

Голова ромського товариства "Рома" Йосип Адам

Голова обласного ромської товариства "Амаро Дроп" Омелян Пап

Голова міського товариства "Штетац" Золтан Пап

Президент Асоціації ромських громадських організацій "Єдність", член Ради представників громадських організацій національних меншин України при Президентові Аладар Адам

добряче вдарив його в обличчя, Карло поспивив геть з кафе. Та на вулиці він зустрів двох своїх товаришів. Сприймавши незаслужену образ як свою, вони вирішили провчити зухвале товариство. Озброївшись дерев'яними латами рушили в кафе. Вгледівши їх, роздратовані юнаки у п'яному вирі вронили на ромів. Захисники Карла побігли взовжак.

Латами рушили в кафе. Вгледівши їх, роздратовані юнаки у п'яному вирі вронили на ромів. Захисники Карла побігли взовжак. Карло запропонував уже "веселому" гурту продемонструвати свої вокальні здібності. "От, нахаба", - агресивно зреагував хтось із компанії. Ану, мовляв, забирайся геть! Аби молодий ром зрозумів відразу, чого від нього вимагають, хтось

цього молодика більше не з'являвся.

В Ужгороді ця жорстока подія вже обросла багатьма чутками. В засобах масової інформації краю з'явилася повідомлення про неї. До того ж дуже різні.

Отак обірвалося молоде життя. Ясна річ, суд розставив усі крапки. Винні в злочині будуть покарані. Та цей жорстокий випадок - привід для роздумів. Як поводитися молодь у вихідні дні? До чого ж може призвести чарка горілки?

Ніч стала останньою для Карла. Страшно, грко.

Єва Чурей

Наш єдиний вихід - бути освіченими

- Сорок років працюю в музичній школі і став першим (і єдиним), на жаль, ромським поетом. Я хотів би, щоби було багато ромських поетів та прозаїків.

Що ж, похвальне бажання! І не кожен є інтелігент висловити його. Міха (Михайло) Козимиренко такий, що мовить наболіле на душі, з неї виходить.

Мені доводилося рецензувати його поетичну збірку "Циганське сонце" ("Романо кхам"). Це вірші, переклади, які побачили світ два роки тому в Києві. (Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України. Передмова та спеціальне редагування тексту циганською мовою Степана Келара). Знаюся, твори поета читала на шпальтах "Літератури", інших видань. Одначе, особисто вперше зустрілася з Миком Козимиренком на Міжнародній конференції в Ужгороді. Привернув увагу енергійний чоловік із хвилястою гривовою де-не-де посприбленим волоссям. Раз по разі втручався у дискусію, то реплікою, а то кількома дуже місткими і влучними фразами.

- Дуже емоційна людина. Це гордий ром із нелегкою долею, - переродом розповідав мені про поета його добрий колега - юрист за фахом. Власне, як переконався під час ближнього знайомства, Міха не втрачав жодної хвилини марно. Розшукана його на балконі, де натхненно читав любовні поезії журналістам Тані Грицищук та Василеві Бездіру. Приєдналася до слухачів, приємно вражена. Бачити громадянського (нехай і лірика) поета в новій іпостасі (можливо, тільки для мене?) було незвично. Попросила віддати для публікації ці нові проби пера. І о диво! Поважний поет зашарівся, мов першокурсник, якого заловили в освідченні абсурденті.

- А на вечорі знайомства (вигляди з балкона!) Міха Козимиренко, закінчував свій проблемний виступ - "необхідно політизувати ситуацію з ромами в Україні, бо вона дуже важка і складна, але не бачу ніякої зацкавленості з боку нашого уряду, з боку правоохоронних органів". Чому? А найперше тому, що "вони все роблять для того, щоб ситуація загострювалася. Наш єдиний вихід - бути освіченими у всіх напрямках - і в торгівлі, і в педагогії, і в культурі, і в правовому аспекті. Щоб стати повноцінними громадянами України і не тільки України, щоб стати громадянами світу. Я вважаю, - наголосив поет, - наш народ маленький, але маленький за кількістю, він збагатив культуру різних народів."

Хіба що досади чи віднімеш від цього одкровення, яке йде від серця.

**Моя стежина круто в'ється,
Біжить у синь за небокрай,
Чи скоро десь там обірветься!
І що чека там пекло, рай?
Хто зваяжиться на все у світі?
Хто вилрок винесе крутий?
Отець небесний, хвіти, діти,
Чи справ,**

**що звершив круговий?
Пора десь тебе відкрити
Святої Біблії слова,
Щоб врешті-решт**

**собою стати,
І не спізнитись, як була.**
Ой же слухали цей імпрозований виступ вперше із віршами представники чи не всіх ромських товариств України (Козимиренко, до слова, апує власним прикладом - міг би давно прописатися в столиці держави, а не мряти дорогу в музичнолу м.Коростеня, до того ж організував із однодумцями й очолював Товариство "Романо Кхам").

Галактика полум'я слова

Штрихи до портрета Міхи Козимиренка

Мусимо стати самим собою

Для чого? - запитує поет? І сам відповідає: аби не зникнути, мов динозаври. Загостро? Можливо, що і так. Одначе, пораз необхідно й загострити мовлене, бо ми такі вже "бронезилетні", що аж страшно. Не все доходить не те що з післюва, а навіть із кількаразового повторення.

Ось ще сентенція, яку раджу запам'ятати (теж висловлена Козимиренком):

- Але народ, котрий пройшов через стільки бід, через стільки випробувань, все-таки існує. Нехай наш ромський народ процвітає. Я думаю, ми на правильному шляху. Бахт ай састіне саре роменге!

Ми вже знаємо, яке лихо спіткало родину поета. Народився він 6 лютого 1938 року в Чернігові. У 1942 році гітлерівці розстріляли кілька сотень чернігівських циган, у тому числі 37 з родини Козимиренків - від немовлят до старих.

Жах? Більше того - жахно! Після війни батьки Міхи переїхали до м.Коростеня на Житомирщині, де він мешкає і понині. А щодо освіти?

Міха Козимиренко закінчив музичний факультет Нжинського педінституту ім. М.В.Гоголя, працює викладачем у Коростенській музичнолу. Поклав на музику багато творів українських сучасних поетів, автор пісень на власні вірші.

Пише ромською та українською мовами. Перекладає ромською твори українських, російських, болгарських поетів.

Член Національної Спілки письменників України.

- А що потрібно для того, аби стати самим собою?

- Мужність.

Кожним своїм віршем Міха Козимиренко розкриває дороге його серцю життя предків, а також нинішніх ромів. Це ж бо вони долали далекі дороги аж поки дісталися держави, в якій нині живуть. Він вірний син, готовий віддати своє життя за свій народ. Характерний у цьому плані вірш "Циганська кістка". У ньому є такі рядки:

**Своїх батьків не відчував
І не ховаю - чий я є.
І падав я,
І піднімався,
Але завжди казав
своє.**

**Дадзэстыр мэ на одихнавлэ,
Конэско сам - на хохавав.**

**Ман тасавэн - упрэ гавдавэ
Тэ савк пэскро ра-
кирав.**

І ще в цьому вірші звернить увагу на такі рядки:

**Не гордовитий я,
не злісний,
Щасливий - руки
ще міцні.**

**В мене така циганська кістка,
Що не зламати її,
ні.**

**На пхутькірдо мэ, манушэл,
Мри бахт дрэ зорале васта.
Дрэ мандэ романо кокало -
Ман на пхакірна, сыр кашта!**

Так, священні для поета звичай предків. І образ їх (і себе!) він відтворює у поезії "Циганська кістка" ("Романо кокало"), що є одною з крашчів у збірці поета "Циганське сонце" ("Романо кхам"). Недарма він зве себе сином кочового народу.

Бути поетом (покладімо руку на серце) - ще не означає бути сином народу, який має таку непросту історію. І цього свідомий Міха Козимиренко. Погортайте, знайомилися хоча б вибірково з поезіями вже першої книги під промовистою назвою "Тепло душ", яка репрезентує авторські вірші українською мовою, і ви, дорогий читачу, зрозумієте багато чого.

Поет відтворює циганське життя у різних ракурсах, ситуаціях, дозволяючи читачеві самому судити про багато речей. І не дивуйтеся, що, немов намистами, прикрашає багато віршів описом побуту циган, їх вчнюю ностальгією за життям предків, мовляв, там була воля - таке дороге слово серцю кожного. Жаль, що брати та сестри осли, відсутня табір-на романтика. Але нічого не вдієш. Історію не переписати, час неублаганний. Небо України - це оселок, де долею приречені жити. Допокі? А, може, назавжди. Таки, мабуть, так.

Тепер мусять усвідомлювати роми, що ім треба любити той народ, який прийняв їх, усвідомлювати себе дітьми (хай і не такими як усі!), але ж однієї матері - України!

Зупиніться на таких рядочках із вірша "До України" ("Україна мери"):

**Моя Україно,
Ласкавий мій краю,
Удень і вночі
Я твій біль відчуваю.**

**Дадзгирри пхув,
Україна мери,
Ту сы мандэ екх
Сыр чачи даєри.**

Поет прагне жити так, як живе народ той держави, яку приймає ромів у своє лоно. Він вважає себе відповідальним за її нега-

разди, себто біль. У нього єдине прагнення:

**Щоб бачив тебе я
Відроджену знову,
Пісні твої слухав
Й Шевченкове слово.**

**Щоб й цигана ти
Визнавала за сина,
Бо ти моя ненька,
Моя Батьківщина.
(До України)**

**Камам тэ шунав
Шэвчэнконо лав,
Сэрэн манушэн,
Сыр пшэлэн, тэ полав!**

**Чхя тэ выджян
Май шукар пало ром,
Сэрэн кхам татырла,
Дэвлэ до дром!**

Україна - батьківщина ромів, котрі прибули сюди понад п'ятсот літ тому й замешкали надого. І хоч автор з родини давно оселих циган, але він не відділяє себе од кочового роду, йому близькі і вогнища, коло яких гриються боє та голодні його земляки. Поет вірить

**Що година настане -
Свято й до наших
Осель завіта.
Щастя і вам
Усміхнеться, цигани,
І хай допоможе вам
Матір Свята!**

**(Мій народ)
Всаєк кхам уштала,
Латхаса ганинг
Корцэндыр бахт п'яса,
Сыр драб, сыр пани.
Скэдэнгэ ромалэ,
Марэл пхув о грай
Ракхэла з бахт
Дэвліткани Дай!**

За своїм походженням Міха Козимиренко не є чистим ромом: батько циган, а мати українська селянка. До слова, поет із сумом розказав, що недавно померла його мати, котра переступила 90-літній поріг життя.

- Мати моя була напрочуд доброю і мудрою жінкою, - говорив. - Хоча не закінчувала вищих шкіл, але старанно виховувала мене. Це з її молока я увібрав дух українця, а батько - величезного розуму та такту людина виховував мене у ромському дусі. Потім уже в юності, а згодом у зрілості я зрозумів, що є сином двох культур - української і ромської. Українську мову чув із дитячих літ. Від матері, діда, бабусі я засвоював її разом із піснями, які співали над мою коліскою з великим почуттям. Гай-гай мати була дуже музичальною... та й від батька до мене щось та й передалося: музична пам'ять на мелодії десятків пісень, а вже напам'ять з дитячих літ вивчав сотні...

"Мої батьки не вмилі гендлювати, вони були якимись такими поетичними людьми, любили красу, природний спів, скрізь, де б не були, почувалися вільними й незалежними. З літми, подорожнішавши, зрозумів: батько полюбив мою матір за характер - прямиий, відкритий. Хоч горе, злидні навідувалися в батьківську хату, але вони не робили з цього світової проблеми... Казали: все минуць. За бідою неодмінно йдуть гаразди, а за сльозами - посмішка..."

Доля таки добре потопталася

на рідні поета. Але він не зневірився, вийшов із усюх бід сильнішим, загартованішим. Дитинство, юність віджили. Прийшла зрілість, визначення своєї дороги. І все це після голодного повоєнного дитинства. У поезії "Земля циганська" ("Романи пхув") поет знається в любові до рідної землі, просить "Щоб дала щастя і сили". Про це молить Бога. Він хоче побачити "Як нчка хустиною Ромв усюх накриває".

Що сказати про вірш "Земле циганська"? Тут поет виступає величезним чоловіком, котрий своєю безмірною любов'ю згріває (немов вогнище) душі циган з їхнім бурхливим життям, з виразом гордості, що вони, себто цигани, виплекали його, аби, підірши, став їх захисником... у мистецтві.

Так глибоко, так правдиво відобразити циганську землю, одухотворити її міг тільки патріот, її син. Це від нього виривається щось схоже на зойк:

**Земле циганська!
Всім людям
Я хочу сказати,
Яка ти
І рідна, і світла,
І добра, як мати.
(Земле циганська)**

**Романи пхув!
Камам сэрэнгэ
Манушэнгэ тэ пхэнав;
Сави ту мандэ сы
Дро савто екх лачки!
Романи пхув -
Ту дай мери чачи!**

Життєпис Міхи Козимиренка - це історія таланту, котрий прекрасним дивом зріс і розвивався на українській землі. Таланту з ромським походженням. Вочевидь, істинною є талант розуміє талант. Бо хіба інакше Степан Келар став би не тільки другом, але й перекладачем з циганської? Навпевно ні.

"У світі не існує циганської держави, а відтак немає і єдиної нормованої циганської мови, єдиної літератури. Циганських поетів - одиниць, живуть вони в різних країнах і пишуть переважно мовами тих країн. То скажіть, на який досвід, на які традиції спиратися поетові Козимиренку? Ось і доводиться бути першопродукцем. Він створив із циганських дітей України перші циганські абетки і буквар (у співтворивстві з І.Мазоре), допомагає циганському державному театру "Романс" у Києві, - зауважує у вступному слові ("Муза циганська поета надихає") до збірки "Циганське сонце" ("Романо кхам") Степан Келар.

Слід зазначити одне: такої творчій дружби (Міха Козимиренка і Степана Келара) можна позаздрити.

Феномен

Шевченкове слово

Як прийшов до Кобзаря Міха Козимиренко? Хіба важливо дошукатися відповіді? Він іде своєю стежкою життя невпинно вперед. І по його слідах виростають квіти, а найбарвниша серед них - "Вибрані поезії". "Думи мої" Тараса Шевченка. (Всхвядэн поэзии. Думи мира Тараса Шэвчэнко).

(Продовження на 10 стор.)

Галактика полум'я слова

Закінчення. Поч. на 9 стор.

Зроблені потужним розмахом талановитого серця, поезії у перекладі на циганську мову творять Галактику полум'я слова. Ми всі любимо Шевченка. Але, скажімо, моя любов - то далеко не те, що в Козимиренка, який розкрив космічне безмежжя його поезії, поем.

Прислухайтесь до того, що пише автор передмови Степан Келар до цієї книжки, яка має назву "Голос кобзи і гітари":

"Щоразу, звертаючись до Кобзаря, ми начеб починаємося з невичерпного живлючого джерела духовності."

Багато зроблено для поширення творчої спадщини Шевченка в Болгарії, Румунії, Угорщині, Словаччині, Чехії, Польщі.

І ось маємо ще одне перекладне видання. Гадаю, що цей томик Шевченкових поезій викличе у читача не тільки велику зацікавленість, але й приємний подив. Бо справді твори великого Кобзаря циганською мовою - це, мовляв, щось неординарне і малоімовірне. Але у ваших руках дійсно вірш славетного Тараса циганською мовою, романом."

Перші спроби перекладу Шевченкових віршів циганською мовою, як свідчить Келар, були ще на початку тридцятих років нашого століття, коли молода ромська література, яка тільки-но отримала власну писемність, робила лише перші кроки. Такі спроби намагалися робити циганські письменники, засновники ромської літератури Олександр Германо (1893-1955) та Микола Панков (1895-1959). На жаль, про це відомо тільки з устних переказів та слогавд циганських старшин. Якіхось прямих документальних підтверджень цих відомостей ми сьогодні не маємо.

Висловлюється в літературознавстві та критикі припущення, що ідею перекладу творів Кобзаря мовою ромів міг подати видатний антрополог і циганознавець, професор (а пізніше ака-

дем) О. Баранков (1890-1952), який був родом, як і Шевченко, з Черкащини. До слова, кілька творів Шевченка переклад рідною мовою циганський поет Микола Саткевичо (1917-1991). Однак ці переклади залишилися в рукописах, адже циганських видань у колишньому Радянському Союзі у повенні роки не було.

Зашкваленість до поетичної спадщини Кобзаря виявляв ром за походженням Лекса Мануш. (До збірника "Думи мої...", що складається з перекладів М. Козимиренка, включено також два переклади Л. Мануша - "Заповіт" і "Ой одна я, одна...")

Ось висновок, який зробив Степан Келар про працю свого друга:

"Переклади Михайла Козимиренка - не тільки добрий внесок у рідну словесність, вони, безперечно, ще збагачують духовну скарбницю циганського народу."

Україна, Шевченко - це святе для кожного з нас ім'я."

Похвала заслужена. Двотомне видання "Думи мої" - це не просто для циган книжне читання, а своєрідний посібник, що за відсутності циганськомовних підручників допомагає читачеві краще засвоювати мову - і рідну, і державну.

Як, говорячи про цю працю Міхи Козимиренка, не прочитувати незабутнього Олеса Гончара, за висловом якого, "в Кобзарі мовби акумулювався духовний набуток поколінь."

Ясна річ, не все з Шевченкового доробку перекладено на циганську мову. До прикладу, подано лише частину поезії, а деякі з них представлені в уривках. Починаючи з "Заповіта" ("Мангіло"), читач крок за кроком подорожує феноменом Шевченкового слова, яке озивається в душі "Нескридженим голосом совісті".

Митець, поруч із іншими великими митцями світу, віддав данину книзі його життя, в якій вплив не лише його генія, але й генія українського народу.

Юліанна Зейкан

Голова 3-го Міжнародного фестивалю ромського театру

"Амала - 2002", який відбувається у м. Києві у другій половині жовтня 2002, запро-

"Амала - 2002"
"Ромео і Джульєтта" вперше
звучатиме ромською мовою

представлять широкий аудиторії найкращі виступи. В останній день відбувається гала-концерт у рамках особливого шоу Миколи Сліченка, відомої фігури ромської сцени, директора і продюсера московського театру "Романс".

Під час фестивалю буде організовано круглий стіл, де зберуться театральні критики, журналісти, актори для визначення проблем, які існують у ромському мистецтві, поведуть мову про шляхи їх вирішення.

Детальна інформація, офіційні матеріали круглого столу та прес-конференції будуть розповсюджені у засобах масової інформації, на веб-сайтах, ромських радіо і телебаченні.

В. інф

"Ромська красуня 2002"

Світлана, 20 р.,
с. В.ВизницяУльпана, 20 р.,
с. В.ВизницяОксана, 16 р.,
м. Свалява

Редакція газети "Романі Яг" й надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі.

Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

День ромів у Tokyo

22 листопада 2002 у місті Tokyo відбудеться День ромів. Ця подія планується для того, аби познайомити жителів японських міст з культурою, історією та традиціями ромів Європи. Організатором виступає японська громадська організація "IMADR" (International Movement Against all

forms of Discrimination and Racism) (Міжнародний Рух проти всіх форм дискримінації і расизму).

Організація має тісні зв'язки з Центральною Радою Сінті і Ромів у Німеччині. Під час Дня ромів широкому загалу будуть продемонстровані фільми, книжки, диски, фотографії.

ПЕРСА

Зайшов ром до гаджо і просить:
- Дай господарю добрий, поісти.

Хазяйка приготувала кашу. Гаджо посадив рома за стіл, поставив тарілку з кашею і каже:

- Іж, але дивися: похвалиш - поб'ю, посарвиш - також поб'ю, нічого не скажеш - знову поб'ю.

З'їв ром кашу.
- Ну як? - запитує гаджо.
- Не розібрав. Дай ще.

Насипали йому ще тарілку. З'їв її ром.
- Ну як? Добра? - знову питає гаджо.

- Така, як і в першій тарілці, - відповів хитрий ром.

Так і викрутився.

◆ ◆ ◆ ◆

Авілас о ром ко гаджо ай пгучел:

- Лачо хулаєс мангав тут де ман хабен.

Хулані кірадас каша. О гаджо ле ромес шутас пала месалє (скамін), шутас анггалєсте о теїрї ла каша ай пгелел:

- Ха, ай дїг. ашарєса - марава, холпрєса - са екг марава, чї пгєнеса нїч (канч) са екг марава.

Халас о ром е каша.
- Но море пгєн лачї е каша? - пгучел о гаджо.
- На ахалїєм о (чї гатярдем) де інке.

Ехулані шутас лєске інке екг теїрї кашаса. О ром халас.

- Но сар? Лачї каша? - пгучел о гаджо.
- Лачї сар е англіурї каша, - пгелел о годявер (аврімардо) ром.

Каде хохадєс лє гаджєс.

Секрети ромської кухні

від Анни Розшташ (м.Рахів)

Кулеша з картоплі

На сім'ю з шести чоловік необхідно добре відварити у підсолоній воді 2,5 кг картоплі. Зливаємо воду і додаємо 0,5 кг добре змеленої кукурудзяної мукки. Ставимо на вогонь і варимо, вимішуючи дерев'яною ложкою, доки кулеша не набере вигляду однорідної маси. Для поліпшення смаку додаємо 250 г вершкового масла. Перемішуємо доти, доки не зникне запах сирого мукки.

Духмяну кулешу викладаємо гіркою на великій тарілці товщиною в палець, перекладаючи свіжою солодкою бринзою.

Можна їсти кулешу гарячою або спекотного літнього дня охолодженою.

А якщо на столі будуть ще 1-2 відварені молоденькі домашні курочки, кулеша може замінити свіжоспечений хліб.

Сирний делікатес

У 5-6 літрів солодкою молока додаємо 7 яєць, 0,5 кг цукру, ставимо на вогонь і помішуючи нагріваємо до 70-80 градусів.

Тількино приговорюючи сиру добрі слова, доливаємо 2 літри кислого молока, обережно помішуючи дерев'яною ложкою по колу.

Знімаємо з вогню, даємо трохи відстоятися сирній масі і виливаємо у 2 формочки для сиру, у крайньому разі - у невеликі друшляки.

Даємо добре зтекти, а потім викладаємо на гарні тарілки. Сьмачно і корисно для дітей і дорослих.

Посиднали долі

Минулої суботи буквально напроти нового офісу редакції газети "Романі Яг" шуміло-гуляло весілля. То поєднали свої долі Ріхард Адам та Вікторія Горняк.

Гості проголосували тости за здоров'я молодят, бажали їм міцної сім'ї, любові, діточок. Були тости і за процвітання газети.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія Навроцька

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 3-21-59, E-mail:romyag@tn.uz.ua, http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умови друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. №